

การทำงานของผู้สูงอายุไทย กรณีศึกษาในกรุงเทพมหานคร

วิภาพร จารุเรืองไพศาล¹

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 24 พฤษภาคม 2567

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 1 กรกฎาคม 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 8 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย อายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยในกรุงเทพมหานคร ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการ “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการจัดการชุดข้อมูลทางสังคมและสุขภาพประชาชน รายเขต กรุงเทพมหานคร” ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม พ.ศ. 2563 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ให้ข้อมูลกับโครงการทั้งสิ้น 7,740 ครัวเรือน ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ จำนวน 6,352 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นใช้สถิติเชิงพรรณนา และใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (Binary Logistic Regression) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เศรษฐฐานะของครัวเรือน การออม ความเพียงพอของรายได้ และสิทธิหลักประกันสุขภาพ การศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐคือการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุหรือการอบรมฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความพร้อมในการทำงาน

คำสำคัญ: ชั่วโง่งการทำงาน, การพัฒนาแรงงาน, การแบ่งประเภทอุตสาหกรรม, ไอเอสไอซี, ประเทศไทย

¹ Corresponding Author E-mail : wipaporn.jau@mahidol.ac.th

Work Life of Thai Older Persons: Case Study of Bangkok

Wipaporn Jaruruengpaisan

Institute for Population and Social Research
Mahidol University

Received : May 24, 2024

Revised : July 1, 2024

Accepted : July 8, 2024

Abstract

This study examined the factors affecting the work life of Thai older persons age 60 years or older residing in Bangkok. It used secondary data from the project "Development of operational guidelines for managing social and health data sets of the population in Bangkok districts," which collected data from May to October 2020. A total of 7,740 households provided information for the project, including data on 6,352 older members of the household. The initial data analysis employed descriptive statistics and Binary Logistic Regression analysis. The analysis found that factors associated with the work of older persons include gender, age, education, living arrangements of the older persons, household economic status, savings, income sufficiency, and health insurance rights. The study suggests that the government should promote employment or appropriate vocational training for older persons, especially those who are ready and able to work.

Keywords: older person, employment of older persons, Bangkok

บทนำ

ประชากรสูงอายุในประเทศไทย ในปี 2564 ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aging Society) ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่ระบุว่าเมื่อประเทศใด มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนระหว่างร้อยละ 10-20 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และหากมี สัดส่วนเกินร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศจะถือว่าเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Bhoyen, 2019) โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ซึ่งในขณะนั้นมีผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้ง ประเทศ และในปี 2564 มีประชากรผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 19.4 หรือ 13.24 ล้านคน (National Statistical Office, 2022) และกรุงเทพมหานคร เมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจและโอกาสในการทำงาน ทำให้ผู้คนจากจังหวัดต่าง ๆ พา กันเข้ามาหางานทำ อาจเพราะจังหวัดที่ตัวเองอยู่ไม่ได้มีตำแหน่งงานให้ทำจึงจำเป็นต้องเข้ามาหางานทำในเมือง ในปี 2565 มีประชากรในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น จำนวน 5,494,932 คน เป็นผู้สูงอายุ จำนวน 1,210,828 คน คิดเป็น ร้อยละ 22.04 ของประชากรทั้งหมดที่ขึ้นทะเบียนในกรุงเทพมหานคร (The Bureau of Registration Administration, 2023) และจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 พบว่า แนวโน้มผู้สูงอายุใน ประเทศไทยมีจำนวนร้อยละของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยเพิ่มจาก ร้อยละ 6.8 ในปี 2537 เป็น ร้อยละ 19.4 ในปี 2564 และสัดส่วนผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวตามลำพังในครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.6 ในปี 2537 เป็นร้อยละ 12.0 ในปี 2564 (National Statistical Office, 2022) ครัวเรือน ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ลำพังคนเดียว และผู้สูงอายุที่อยู่ใน เขตเมืองอาศัยอยู่ลำพังคนเดียว มีสัดส่วนการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุในรูปแบบการอยู่อาศัยอื่น และค่าใช้จ่ายของ ครัวเรือนผู้สูงอายุจะแปรผันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่อาศัย และเหตุผลที่ผู้สูงอายุในเมืองยังคงทำงาน คือ ผู้สูงอายุยังต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงตนเองและคนในครอบครัว เนื่องจากฐานะและรายได้ไม่สูงมากนัก (Chuanwan et al., 2020)

นโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุของประเทศไทย เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ประเทศประสบ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากไม่มีแรงงานมาทดแทนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมจึงส่งผลกระทบต่อการผลิตภาพรวมของ ประเทศ ดังนั้นภาครัฐได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจ้างงานกลุ่มผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการก่อให้เกิดการ เติบโตทางเศรษฐกิจและทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นการป้องกันความยากจนในการดำเนินชีวิตของ ผู้สูงอายุ (Deed et al., 2021) ตามประกาศของกระทรวงแรงงาน เรื่องขอความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนให้ ผู้สูงอายุมีงานทำ โดยการจ้างงานผู้สูงอายุควรเป็นงานที่ไม่อันตรายและปลอดภัยของผู้สูงอายุ รวมทั้งยังกำหนดให้จ้าง งานไม่ควรเกินวันละเจ็ดชั่วโมงและไม่เกินสัปดาห์ละหกวัน รวมถึงการกำหนดค่าตอบแทนให้ผู้สูงอายุอย่างน้อยชั่วโมง ละสี่สิบบาท (Ministry of Labour, 2019) ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น ในขณะนี้อาจจะ ยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายแต่ก็ทำให้เห็นว่ารัฐบาลนั้นได้สนับสนุนให้เกิดการจ้างงานเป็นการเปิดโอกาส การทำงานให้ผู้สูงอายุเพื่อสร้างรายได้ในการดำรงชีวิตและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ที่ส่งเสริมการทำงานและหารายได้แก่ผู้สูงอายุ โดยการ ส่งเสริมการทำงานทั้งเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา รวมทั้งงานในและนอกระบบ สนับสนุนให้มีการฝึกอาชีพและงานที่ เหมาะสมกับวัยและความสามารถ รวมทั้งยังมีมาตรการจูงใจเพื่อให้ภาคเอกชนมีการจ้างงานผู้สูงอายุ กำหนดให้ ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลมีสิทธินำรายจ่ายในการจ้างผู้สูงอายุมากเว้นภาษีเงินได้ (The Revenue Department, 2017)

นโยบายภาครัฐเกี่ยวกับการจัดการผู้สูงอายุในประเทศไทยเป็นเพียงมาตรการจูงใจให้ภาคเอกชนมีการจ้าง งานผู้สูงอายุ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานในสถานประกอบการหรือภาครัฐหลังจากเกษียณอายุ

(Deeod et al., 2021) และจากรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศจากผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583 (2556) ได้สรุป แนวทางการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไว้ 12 แนวทาง ดังนี้ (1) การจัดทำข้อมูลผู้สูงอายุ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จะเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการวางแผนกำหนดนโยบาย (2) การทบทวนเกณฑ์การเกษียณอายุ (3) การกำหนดลักษณะประเภทของงานและอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม (4) การเพิ่มโอกาสในการทำงานแก่ผู้สูงอายุ (5) การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน และบริการต่าง ๆ (6) การจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคม (7) การปรับเปลี่ยนทัศนคติการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ (8) การสร้างแรงจูงใจ เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ มาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้สูงอายุด้วยผลประโยชน์ทางการเงินและสวัสดิการสำหรับแรงงานผู้สูงอายุ และมาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน (9) การเพิ่มพูนความรู้และทักษะการส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีพ (10) การส่งเสริมการมีงานทำอย่างมีส่วนร่วม (11) การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการให้แก่แรงงานผู้สูงอายุ (12) จุดเน้นของมาตรการส่งเสริมการมีงานทำในผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม

การทำงานของสูงอายุ จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรหรือการสำรวจแรงงานนอกระบบ ในปี 2564 พบว่า มีผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ยังคงทำงานจำนวน 4.88 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 36.9 จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 13.24 ล้านคน ผู้สูงอายุที่ทำงานแยกเป็นเพศชาย 2.78 ล้านคน (ร้อยละ 56.9) และเพศหญิง 2.10 ล้านคน (ร้อยละ 43.1) ในส่วนของกรุงเทพมหานครมีผู้สูงอายุทั้งหมด จำนวน 1.32 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุที่ทำงาน 2.97 แสนคน แยกเป็นเพศชาย 1.55 แสนคน และเพศหญิง 1.42 แสนคน (National Statistical Office, 2022) สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ทำงานในชนบทมีระดับที่สูงกว่าในเขตเมืองมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม สัดส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในเขตชนบทมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2547 - 2562 ในขณะที่เขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครเป็นภูมิภาคเดียวที่มีแนวโน้มการทำงานที่เพิ่มสูงขึ้น (Chamchan & Jaratsit, 2021) เมื่อพิจารณาสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุทำงานส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ร้อยละ 64.4 ช่วยธุรกิจครัวเรือนไม่ได้รับค่าจ้าง ร้อยละ 21.1 เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 11.5 นายจ้าง ร้อยละ 2.9 และการรวมกลุ่ม ร้อยละ 0.1 เมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีสถานภาพเป็นทำงานส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 75.1 และ 50.3 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุเพศหญิงมีสถานภาพเป็นช่วยธุรกิจส่วนตัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 37.0 และ 9.1 ตามลำดับ) สำหรับชั่วโมงการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุ ทำงานเฉลี่ยประมาณ 37 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 11,906 บาท โดยผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคการค้าและบริการได้รับค่าจ้างเฉลี่ย ต่อเดือนประมาณ 15,035 บาท สูงกว่าภาคการผลิต 11,170 บาท และภาคเกษตรกรรม 4,962 บาท เมื่อพิจารณาเงินเดือนของผู้สูงอายุที่ทำงานจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครได้รับค่าจ้าง/เงินเดือนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เดือนละ 17,547 บาท รองลงมาเป็นภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (11,915 บาท และ 11,770 บาท ตามลำดับ) และภาคใต้ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนต่ำที่สุด คือ เดือนละ 8,827 บาท และการสำรวจยังพบว่า ผู้สูงอายุเป็นแรงงานนอกระบบหรือผู้ที่ทำงานไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานมีมากถึง 4.26 ล้านคน หรือร้อยละ 87.2 โดยเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 56.6 และ 43.4 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานในระบบซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำงานที่ได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน จำนวน 6.23 แสนคน หรือร้อยละ 12.8 เท่านั้น (National Statistical Office, 2022)

ภาครัฐมีนโยบายเกี่ยวกับการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน ความมั่นคงทางรายได้ให้ผู้สูงอายุสามารถเลี้ยงดูและพึ่งพาตนเองได้ยาวนานขึ้นอย่างยั่งยืน รวมทั้งการจัดการที่มีมาตรการจูงใจภาคเอกชนในการจ้างงานผู้สูงอายุด้วยแล้วนั้น มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ที่ส่งเสริมการทำงานและ

หารายได้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มองเห็นคุณค่าของตนเองจากการทำงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุแล้วยังช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในทุกภาคส่วน เนื่องมาจากการเผชิญปัญหาประชากรวัยทำงานที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการลดลงของอัตราเกิดของประชากรวัยเด็กที่ควบคู่กับแนวโน้มการแต่งงานช้าลงของประชากรวัยเจริญพันธุ์ อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้อัตราเพิ่มประชากรวัยเด็กไม่ทันกับอัตราความเร็วของการเพิ่มประชากรสูงอายุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการ “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการจัดการชุดข้อมูลทางสังคมและสุขภาพประชาชน รายเขต กรุงเทพมหานคร” โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม พ.ศ. 2563

การเลือกเขตการศึกษา โครงการฯ ร่วมกับกรุงเทพมหานคร ได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์การเลือกเขตศึกษานำร่องใน 6 กลุ่มพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครใต้ กรุงเทพมหานครตะวันออก กรุงเทพมหานครเหนือ และกรุงเทพมหานครใต้ กรุงเทพมหานครได้จัดกลุ่มไว้ตามลักษณะภูมิศาสตร์ โดยมีเกณฑ์ว่าในแต่ละกลุ่มพื้นที่ จะทำการเลือก 2 เขต ตามลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และประเภทของการอยู่อาศัยของประชากร โดยได้ตัวอย่างทั้งหมด 12 เขต ใน 6 กลุ่มพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร และได้เพิ่มเขตบางพลัด เนื่องจากขณะนั้นกรุงเทพมหานคร ได้ร่วมโครงการการพัฒนาตัวชี้วัดเมืองนำอยู่ร่วมกับ the Royal Melbourne Institute of Technology University (RMIT) ประเทศออสเตรเลีย รวมพื้นที่ศึกษาเป็น 13 เขต

กรอบตัวอย่างสำหรับการสุ่มตัวอย่าง (sampling frame) ได้รับความร่วมมือจากสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ซึ่งรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนจัดตั้งของกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร เคหะชุมชน ชุมชนเมือง และชุมชนประเภทอาคารสูง ซึ่ง 13 เขตตัวอย่างของกรุงเทพมหานครมีจำนวนชุมชนจัดตั้งทั้งสิ้น 539 ชุมชน 128,136 ครัวเรือน และการคำนวณของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวนที่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละเขตได้อย่างดีนั้น ควรมีครัวเรือนจำนวน 560 - 600 ครัวเรือน หรือในกรณีที่มีข้อจำกัดไม่ควรน้อยกว่า 400 ครัวเรือน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างกระจายไปในทุกประเภทชุมชนจัดตั้งของกรุงเทพมหานครจึงได้ทำการสุ่มตัวอย่างชุมชนก่อน ตามสัดส่วนของจำนวนและประเภทชุมชนในแต่ละเขต โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ได้ชุมชนตัวอย่าง จำนวน 84 ชุมชน ประกอบด้วย 20,911 ครัวเรือน และเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือนในชุมชนตัวอย่าง เพื่อป้องกันความลำเอียงในการเลือกครัวเรือนตัวอย่าง แบบสอบถามประกอบด้วย แบบสอบถามครัวเรือนสำหรับหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนที่ทราบข้อมูลของทุกคนในครัวเรือน แบบสอบถามบุคคลสำหรับผู้สูงอายุและผู้ป่วยเรื้อรังหรือผู้พิการทุกคนในครัวเรือน และผู้ดูแลผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยเรื้อรังหรือพิการ (Punpuing et al., 2021) และการสำรวจ 13 เขตนำร่องของกรุงเทพมหานครครั้งนี้ มีครัวเรือนที่ให้ออกแบบโครงการทั้งสิ้น 7,740 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนที่ผู้นำหรือผู้ประสานงานชุมชนสามารถติดต่อได้ 9,938 ครัวเรือน ส่วนการสำรวจรายบุคคล มีประชากรจากครัวเรือนที่ให้ข้อมูลทั้งหมด 28,673 คน แต่กลุ่มประชากรหลักที่โครงการให้ความสนใจและเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรังหรือ

แบบสอบถามบุคคล จำนวน 6,352 คน มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามมีผู้สูงอายุที่ไม่ตอบหรือตอบแบบสอบถามส่วนบุคคลไม่สมบูรณ์ในบางข้อคำถามมีจำนวนผู้ตอบคำถามไม่เท่ากัน ดังแสดงในตาราง 1

ลักษณะทางประชากรและสังคม ลักษณะทางเศรษฐกิจ และภาวะสุขภาพ

ตาราง 1 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนก สถานะภาพการทำงาน และ ลักษณะทางประชากรและสังคม เศรษฐกิจ และ สุขภาพ

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และภาวะสุขภาพ	การทำงาน				รวม	
	ไม่ได้ทำงาน		ทำงาน		N	%
	N	%	N	%		
ลักษณะทางประชากรและสังคม						
เพศ (6,206*)						
- หญิง	2,588	68.83	1,172	31.17	3,760	100.00
- ชาย	1,535	62.76	911	37.24	2,446	100.00
อายุ (6,204*)						
- 60 - 69 ปี	1,859	53.47	1,618	46.53	3,477	100.00
- 70 ปีขึ้นไป	2,264	83.02	463	16.98	2,727	100.00
ระดับการศึกษา (6,131*)						
- ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	2,504	64.34	1,388	35.66	3,892	100.00
- มัธยมศึกษา/ปวช.	866	66.82	430	33.18	1,296	100.00
- อนุปริญญาหรือสูงกว่า	693	73.49	250	26.51	943	100.00
ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ (6,193*)						
- อยู่คนเดียว	216	55.10	176	44.90	392	100.00
- อยู่กับคู่สมรส	168	67.47	81	32.53	249	100.00
- อยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือคนอื่น	3,731	67.20	1,821	32.80	5,552	100.00
ลักษณะทางเศรษฐกิจ						
เศรษฐกิจของครัวเรือน (6,151*)						
- เศรษฐฐานะต่ำ	1,285	61.19	815	38.81	2,100	100.00
- เศรษฐฐานะปานกลาง	876	67.85	415	32.15	1,291	100.00
- เศรษฐฐานะสูง	1,925	69.75	835	30.25	2,760	100.00
การออมเงิน (6,066*)						
- ไม่มีการออม	2,357	66.96	1,163	33.04	3,520	100.00
- มีการออม	1,672	65.67	874	34.33	2,546	100.00

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และภาวะสุขภาพ	การทำงาน				รวม	
	ไม่ได้ทำงาน		ทำงาน		N	%
	N	%	N	%		
ความเพียงพอของรายได้ (6,131*)						
- เพียงพอและมีเหลือเก็บ	828	68.32	384	31.68	1,212	100.00
- เพียงพอแต่ไม่มีเหลือเก็บ	1,906	64.70	1,040	35.30	2,946	100.00
- ไม่เพียงพอ	1,360	67.83	645	32.17	2,005	100.00
ด้านภาวะสุขภาพ						
จำนวนโรคเรื้อรังหรือความพิการ (6207*)						
- ไม่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการ	1,300	59.55	883	40.45	2,183	100.00
- มี 1 - 2 โรค	2,157	68.80	978	31.20	3,135	100.00
- มี 3 โรคขึ้นไป	667	75.03	222	24.97	889	100.00
สิทธิหลักหรือสวัสดิการหลักในการรักษาพยาบาล (6,162*)						
- ไม่มีสิทธิใด ๆ	132	70.21	56	29.79	188	100.00
- ประกันสังคม	274	46.92	310	53.08	584	100.00
- บัตรทอง	2,357	63.33	1,365	36.67	3,722	100.00
- บัตรผู้พิการ	133	82.61	28	17.39	161	100.00
- ข้าราชการ	983	81.24	227	18.76	1,210	100.00
- สวัสดิการสุขภาพอื่น ๆ	213	71.72	84	28.28	297	100.00
สิทธิหลักครอบคลุมการรักษา (6,037*)						
- ไม่ครอบคลุม	60	80.00	15	20.00	75	100.00
- ครอบคลุมได้บางส่วน	1,224	70.79	505	29.21	1,729	100.00
- ครอบคลุม	2,115	65.74	1,102	34.26	3,217	100.00
- ไม่ได้ใช้สิทธิหลัก	605	59.55	411	40.45	1,016	100.00

หมายเหตุ: *เนื่องจากมีผู้สูงอายุบางส่วนไม่ได้ให้ข้อมูลในบางข้อคำถามจึงทำให้จำนวนผู้ตอบในแต่ละข้อไม่เท่ากัน

จากตาราง 1 ลักษณะทางประชากรและสังคม พบว่า ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครที่ทำงานส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย (ร้อยละ 37.24) มากกว่าผู้หญิง (ร้อยละ 31.17) และผู้สูงอายุที่ยังทำงานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 - 69 ปี) ร้อยละ 46.53 โดยการศึกษาของผู้สูงอายุที่ยังทำงานส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 35.66) ด้านลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาจากผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ทำงานร้อยละ 44.90 รองลงมาคือ อยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือคนอื่น (ร้อยละ 32.80) และผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรส (ร้อยละ 32.53)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาเฉพาะผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่เศรษฐกิจต่ำ (ร้อยละ 38.81) สูงกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่เศรษฐกิจสูง (ร้อยละ 30.25) การออมเงินของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังทำงาน มีการออม (ร้อยละ 34.33) สูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่มีการออม (ร้อยละ 33.04) ด้านความเพียงพอของรายได้ พิจารณากลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุมีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเหลือเก็บ (ร้อยละ 35.30) รองลงมาคือ ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 32.17) และ เพียงพอและมีเหลือเก็บ (ร้อยละ 31.68)

ด้านภาวะสุขภาพ เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุที่ยังทำงานไม่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการสูงสุด (ร้อยละ 40.45) รองลงมาคือ มี 1 - 2 โรค (ร้อยละ 31.20) และ มีมากกว่า 3 โรคขึ้นไป (ร้อยละ 24.97) ในด้านสิทธิหลักและสวัสดิการการรักษาพยาบาล ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า มีประกันสังคม (ร้อยละ 53.08) รองลงมาคือ ประกันสุขภาพบัตรทอง (ร้อยละ 36.67) ไม่มีสิทธิใด ๆ (ร้อยละ 29.79) สวัสดิการสุขภาพอื่น ๆ (ร้อยละ 28.28) ข้าราชการ (ร้อยละ 18.76) และ บัตรผู้พิการ (ร้อยละ 17.39) ด้านความครอบคลุมการรักษาพยาบาลของสิทธิหลัก ในกลุ่มทำงาน พบว่า ครอบคลุม (ร้อยละ 34.26) ไม่ได้ใช้สิทธิหลัก (ร้อยละ 40.45) ครอบคลุมได้บางส่วน (ร้อยละ 29.21) และไม่ครอบคลุม (ร้อยละ 20.00)

ตาราง 2 การทำงาน และสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุ

	จำนวน	ร้อยละ
การทำงาน		
- ไม่ได้ทำงาน	4,124	66.44
- ทำงาน	2,083	33.56
รวม	6,207	100.00
สถานภาพการทำงาน (เฉพาะผู้สูงอายุที่ตอบ “ทำงาน”)(N= 2,074*)		
- พนักงานในองค์กร	244	11.80
- นายจ้าง	63	3.00
- ทำงานส่วนตัวไม่มีลูกจ้าง	828	39.90
- ช่วยงาน/ธุรกิจครัวเรือน	213	10.30
- รับจ้างทั่วไป	726	35.00
รวม	2,074	100.00

หมายเหตุ: *เนื่องจากมีผู้สูงอายุบางส่วนไม่ได้ให้ข้อมูลสถานภาพการทำงานจึงทำให้จำนวนผู้ตอบไม่เท่ากัน

เมื่อพิจารณาตามการทำงานของสูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.44) ไม่ได้ทำงาน และทำงาน ร้อยละ 33.56 เมื่อพิจารณาเฉพาะผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า สถานภาพการทำงานส่วนใหญ่ทำงานส่วนตัวไม่มีลูกจ้าง เช่น การประกอบธุรกิจของตนเองหรือประกอบธุรกิจร่วมกับหุ้นส่วน ไม่มีการจ้างลูกจ้างประจำ แต่สามารถจ้างที่ไม่ใช่การจ้างอย่างต่อเนื่องได้ ร้อยละ 39.90 รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป เช่น ทำงานที่ได้รับค่าจ้างรายวัน หรือตามชิ้นงาน ไม่ได้สังกัดองค์กรใด ๆ ร้อยละ 35.00 พนักงานในองค์กร ร้อยละ 11.80 ช่วยงาน/ธุรกิจในครัวเรือน ร้อยละ 10.30 และ นายจ้าง ร้อยละ 3.00 (ตาราง 2)

ตาราง 3 ผลการทดสอบความสัมพันธ์แบบถดถอยโลจิสติกส์สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุ

Independent variable	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
ลักษณะทางประชากรและสังคม				
เพศ (ref: ผู้หญิง)	.488	.111	.000**	1.630
อายุ (ref: 70 ปีขึ้นไป)	1.280	.115	.000**	3.597
ระดับการศึกษา (ref: อนุปริญญาหรือสูงกว่า)			.000**	
- มัธยมศึกษา/ปวช.	.193	.170	.258	1.212
- ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	.834	.157	.000**	2.302
ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ (ref: อยู่คนเดียว)			.015*	
- อยู่กับคู่สมรส	-.805	.333	.016*	.447
- อยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือคนอื่น	-.536	.203	.008*	.585
เศรษฐกิจ				
เศรษฐกิจของครัวเรือน (ref: เศรษฐฐานะสูง)			.101	
- เศรษฐฐานะปานกลาง	.038	.143	.791	1.039
- เศรษฐฐานะต่ำ	.284	.137	.038*	1.329
การออม (ref: เงินสด)			.000**	
- สัทธิทรัพย์	-.021	.180	.908	.979
- อสังหาริมทรัพย์	1.053	.246	.000**	2.866
ความเพียงพอของรายได้ (ref: ไม่เพียงพอ)			.035*	
- เพียงพอแต่ไม่มีเหลือเก็บ	.399	.157	.011*	1.491
- เพียงพอและมีเหลือเก็บ	.357	.162	.028*	1.428
ภาวะสุขภาพ				
จำนวนโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (ref: ไม่มีโรคเรื้อรัง)			.278	
- มีจำนวน 1 - 2 โรค	-.026	.119	.826	.974
- มีจำนวน 3 โรคขึ้นไป	-.266	.175	.129	.767
สิทธิหลักประกันสุขภาพ (ref: บัตรทอง)			.000**	
- ประกันสังคม	.531	.165	.001**	1.701
- ข้าราชการ(บำนาญ)	-.780	.143	.000**	.459
- บัตรผู้พิการ	.364	.407	.372	1.439
-สวัสดิการสุขภาพ อื่น ๆ	-.084	.221	.703	.919
- ไม่มีสิทธิใด ๆ	.252	1.269	.843	1.286
ความครอบคลุมของสิทธิการรักษา (ref: ไม่ครอบคลุม)			.211	
- ครอบคลุมได้บางส่วน	.901	.524	.086	2.462
- ครอบคลุม	.827	.520	.112	2.288
Constant	-2.771	.595	.000**	.063

หมายเหตุ: ** คือ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.001$ * $p < 0.05$

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์การตรวจสอบตัวแปรที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา (การศึกษาระดับประถมหรือต่ำกว่า) ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เศรษฐฐานะของครัวเรือน (เศรษฐฐานะต่ำ) การออม (รูปแบบบอสังหาริมทรัพย์) ความเพียงพอของรายได้ สิทธิหลักประกันสุขภาพ (ข้าราชการ (บำนาญ) และประกันสังคม) และตัวแปรที่ไม่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา/ปวช.) เศรษฐฐานะของครัวเรือน (เศรษฐฐานะปานกลาง) การออม (รูปแบบบอสังหาริมทรัพย์) จำนวนโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สิทธิหลักประกันสุขภาพ (บัตรผู้พิการ สวัสดิการสุขภาพอื่น ๆ หรือไม่มีสิทธิใด ๆ) และความครอบคลุมของสิทธิการรักษา

ลักษณะทางประชากรและสังคม มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย เพศ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง 1.6 เท่า อายุ พบว่า ผู้สูงอายุตอนต้น (60 - 69 ปี) มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุ 70 ปีขึ้นไป สูงถึง 3.6 เท่า การศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่จบอนุปริญญาหรือสูงกว่า 2.3 เท่า ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือคนอื่น มีแนวโน้มการทำงานมากกว่า 0.6 เท่า เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว

ลักษณะทางเศรษฐกิจ เศรษฐฐานะของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่อาศัยในครัวเรือนที่เศรษฐฐานะต่ำมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูง 1.3 เท่า การออม พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการออมในรูปแบบบอสังหาริมทรัพย์มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีการออมในรูปแบบเงินสด 2.9 เท่า และความเพียงพอของรายได้ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอและมีเหลือเก็บมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ 1.5 เท่า

ภาวะสุขภาพ สิทธิหลักประกันสุขภาพ ผู้สูงอายุที่มีสิทธิหลักประกันสุขภาพประกันสังคม มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสิทธิบัตรทอง 1.7 เท่า และผู้สูงอายุที่ไม่มีสิทธิใด ๆ มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสิทธิบัตรทอง 1.3 เท่า

อภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลของโครงการการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการจัดการชุดข้อมูลทางสังคมและสุขภาพของประชาชน รายเขต กรุงเทพมหานคร ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนจัดตั้งของกรุงเทพมหานคร จำนวน 6,352 ราย จากผลการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ในการวิเคราะห์แบ่งกลุ่มผู้สูงอายุเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยวิธีทดสอบความสัมพันธ์แบบถดถอยโลจิสติกส์ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา ลักษณะการอยู่อาศัย เศรษฐฐานะของครัวเรือน การออม และสิทธิหลักประกันสุขภาพ ผลการวิเคราะห์สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล จากข้อค้นพบ พบว่าผู้สูงอายุเพศชายมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ทั้งนี้เป็นเพราะเพศชายจะได้รับบทบาทเป็นผู้นำครอบครัว เพราะมีความกล้าหาญและมีสรีระร่างกายแข็งแรงและมีความสมดุลของร่างกายรวมถึงมีพลังกำลังสูงสุดของกล้ามเนื้อมากกว่าเมื่อเทียบกับเพศหญิง เป็นผลให้เพศชายยังคงมีสุขภาพแข็งแรงและมีความต้องการทำงานสูงกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ Amsuk (2015) และ Muttiko et al., (1999)

ที่กล่าวว่า เพศชายได้รับความคาดหวังจากสังคมว่ามีสถานภาพและบทบาทที่จะต้องรับผิดชอบและเป็นผู้ดูแลผู้อื่น ในขณะที่เพศหญิงทำหน้าที่ในการดูแลงานบ้านและครอบครัว จึงเป็นเหตุผลทำให้ผู้สูงอายุเพศชายทำงานสูงกว่าเพศหญิง

ด้านอายุ พบว่า ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 - 69 ปี) มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุ 70 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้สูงอายุวัยต้นยังมีสุขภาพแข็งแรงกว่า และเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้นร่างกายก็มีความเสื่อมถอยลง ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้น้อยลงส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานลดลงไปด้วย สอดคล้องกับทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎี ถอยห่าง (Disengagement Theory) ของ Elaine Cummings และ William Henry (Sumalrot, 2015) ผู้สูงอายุและ สังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกาย โดยปกติบุคคลจะพยายามอยู่กับ สังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ โดยปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกัน ของแต่ละบุคคล สภาพสังคม และความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Amsuk, 2015) และ Yingratanasuk (2015) ที่พบว่า อายุและโรคมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการทำงาน คือเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้นก็จะทำให้ ความสามารถในการทำงานลดลง สมรรถภาพในการทำงานมักลดลงโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรัง

ด้านการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีแนวโน้มการทำงานมากกว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษามัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำกว่าส่วนมากจะทำงานในภาค บริการหรือการรับจ้างหรือการไม่ได้รับโอกาสในการทำงานที่ดีมีรายได้สูง จึงทำให้ไม่สามารถมีรายได้ที่ดีหรือรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตหลังเกษียณอายุการทำงาน และยังไม่หลุดพ้นจากความยากจน ผู้สูงอายุยังต้องทำงาน เพื่อหาเลี้ยงชีพของตนเองหรือครอบครัว สอดคล้องกับแนวคิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่ถึงแม้ภาครัฐจะมีนโยบาย สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอด ชีวิต แต่ความแตกต่างระหว่างความเป็นเมืองและชนบท หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนก็มีผลต่อ การได้รับโอกาสทางการศึกษาเช่นกัน (Sangmahamad, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sarntisart (1997, as cited in Bunyamanon et al., 2011) ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีหน้าที่การงานมั่นคง ทำให้มีรายได้สูงขึ้น และ Khaochan (2018) พบว่า การศึกษามีส่วนอย่างสูงที่ทำให้คนหลุดพ้นจากความยากจนที่จะ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Bootngam (2012) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ที่พบว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่ม ศักยภาพทางการผลิตของมนุษย์ได้ ย่อมหมายถึงโอกาสในการได้รับรายได้ที่มากขึ้นด้วย ประชากรที่มีการศึกษาสูงก็ สามารถมีรายได้สูง ในขณะที่ประชากรที่มีการศึกษาน้อยหรือด้อยโอกาสทางการศึกษาก็จะมีโอกาสได้รับรายได้ที่น้อย ตามไปด้วยเมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน

ด้านกรอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรส หรืออยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือบุคคลอื่น ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวที่สถานภาพสมรสโสด หรือ หม้าย/ หย่า/ แยก แต่ไม่มีบุตร จึงไม่มีคู่สมรส บุตร หรือบุคคลอื่น ๆ ที่จะมาคอยช่วยเหลือด้านรายจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chuanwan et al., (2020) ที่พบว่า เรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมืองที่อยู่ตามลำพังคนเดียว สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุยังคงมีสุขภาพดี และมีความสามารถในการทำอะไรได้ด้วยตนเอง ยังคงมีความต้องการทำงาน เพื่อมีรายได้เพิ่ม ซึ่งการใช้ชีวิตในเมืองทำให้ต้องห่างไกลญาติพี่น้อง จึงจำเป็นต้องดูแลตนเองทั้งเรื่องสุขภาพ การเงิน สังคม และจิตใจ รวมทั้งวางแผนการออมเพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเมืองได้อย่างมีความสุข ซึ่งผู้สูงอายุในการศึกษานี้ที่ยังทำงานอยู่เป็นผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวและเป็นผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 - 69 ปี)

ปัจจัยด้านลักษณะทางเศรษฐกิจ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำต้องทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ มีโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าทำให้เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานโอกาสที่จะได้ทำงานที่ดีและมีรายได้ดีก็น้อยกว่าคนที่มีการศึกษาที่สูงกว่า รวมทั้งไม่มีเงินเก็บออม รวมทั้งไม่ได้อยู่กับลูกหลานเพราะลูกหลานก็ต้องทำงานเลี้ยงดูครอบครัวเช่นเดียวกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุยังต้องทำงานเพื่อหารายได้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาตนเอง คือ การใช้ความรู้ความสามารถ หรือการพัฒนาศักยภาพของตนเองเมื่ออยู่เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยลดการพึ่งพิงจากภายนอก (Dolah et al., 2018) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bootngam (2012) ที่กล่าวว่า ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นสาเหตุของความแตกต่างทางรายได้และการทำงานได้

ด้านการออม พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุทำงานมีแนวโน้มการออมสูงกว่าไม่มีการออมเล็กน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สูงอายุที่ทำงานยังมีรายได้จึงทำให้มีเงินออม หรืออาจเกิดจากการไม่มีการวางแผนด้านการเงินที่ดีพอส่งผลให้เมื่อถึงวัยเกษียณไม่มีเงินเก็บเพียงพอในการใช้ชีวิต การซื้อทรัพย์สินที่ยังคงมีภาระผูกพัน เช่น การผ่อนบ้าน รถยนต์ หรืออื่น ๆ ที่ทำให้ผู้สูงอายุยังต้องทำงานเพื่อหาเงินมาจ่ายในส่วนที่ยังคงเหลืออยู่ โดยรูปแบบการออมของผู้สูงอายุในที่นี่ การออมเงินของผู้สูงอายุไม่ใช่การออมในรูปแบบเงินสดเท่านั้น การออมหมายรวมถึงการสะสมทรัพย์สินที่มีมูลค่า เช่น พันธบัตรสลาก ที่ดิน บ้าน รถยนต์ หุ่น ทอง รวมถึงการออมเงินในการประกันชีวิต เป็นต้น (National Statistical Office, 2018) การออมแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ การออมเป็นเงินสด สัจหริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่ออมในรูปแบบบอสังหาริมทรัพย์จะมีโอกาสทำงานสูงกว่ารูปแบบอื่น ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการออมในรูปแบบของเงินสดจะทำงานน้อยกว่ารูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีการออมในรูปแบบต่าง ๆ มีโอกาสที่จะทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการออม

ปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการ ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สูงอายุที่มีงานทำหรือการมีกิจกรรมที่ต้องทำอยู่เสมอ และการมองเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุที่เชื่อว่ายังสามารถทำประโยชน์ได้ เช่น การเป็นจิตอาสา เป็นวิทยากรให้ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับสังคม ได้พบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ส่งผลให้มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรม ที่กล่าวถึงบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุไว้ว่าเมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มขึ้นบทบาททางสังคมจะลดลง ทำให้ต้องหกิจกรรมอื่น ๆ มาช่วยเสริมสร้างหรือทดแทนสิ่งที่ขาดหายไป และทฤษฎีบทบาท ได้อธิบายเกี่ยวกับการปรับตัวของบุคคล ตลอดช่วงชีวิตของผู้สูงอายุที่ผ่านบทบาททางสังคม เช่น การเป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เป็นต้น บทบาทเหล่านี้เป็นสิ่งที่แยกสถานภาพทางสังคมและทัศนคติที่มีต่อตนเอง (Sumalrot, 2015) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phokapunt et al., (2018) ที่กล่าวว่า สุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปตามวัย โดยบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกันอาจมีสุขภาพแตกต่างกันเมื่ออายุมากขึ้น ผู้สูงอายุมีโอกาสเกิดโรคเรื้อรังหรือความพิการเพิ่มขึ้น จึงเป็นอุปสรรคในการทำงานทำให้ผู้สูงอายุที่ยังสุขภาพดี แข็งแรงกว่ามีโอกาสในการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพความพิการ

สรุปผล

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา ลักษณะการอยู่อาศัย เศรษฐฐานะของครัวเรือน การออม จำนวนโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สิทธิของการรักษา และความครอบคลุมของสิทธิการรักษา ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีแนวโน้มทำงานมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ผู้สูงอายุวัยต้น (60 - 69 ปี) มีการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุ 70 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาในระดับ

ประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว มีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรสหรืออยู่ 2 คนขึ้นไปกับญาติหรือบุคคลอื่น ด้านเศรษฐกิจพบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำต้องทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงกว่า ในด้านการออม ผู้สูงอายุทำงานมีแนวโน้มมีการทำงานสูงกว่าผู้สูงอายุไม่มีการออมเล็กน้อย อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุที่ทำงานยังคงมีรายได้สำหรับออมมากกว่า และด้านสุขภาพ พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการมีแนวโน้มการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังหรือความพิการ

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการจัดการชุดข้อมูลทางสังคมและสุขภาพของประชาชน รายเขต กรุงเทพมหานคร นำมาสู่ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ผลจากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุวัยต้นจำนวนมากยังคงทำงานอยู่ ภาครัฐควรส่งเสริมการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น โดยผู้สูงอายุที่ยังทำงานในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ภาครัฐควรส่งเสริมการฝึกอาชีพเหมาะสมตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแหล่งรายได้สำหรับผู้สูงอายุไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561 ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้กำหนดมาตรการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการทำงาน และการหารายได้ของผู้สูงอายุ นโยบายส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ดังนี้ 1. ส่งเสริมการทำงานทั้งเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบ 2. ส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถ 3. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม (The Ministry of Social Development And human security, 2019)
2. ผลจากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งยังทำงาน (ร้อยละ 45) โดยเป็นกลุ่มที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและอยู่ในครอบครัวที่มีเศรษฐกิจต่ำ ภาครัฐควรให้การส่งเสริมด้านอาชีพและการจ้างงาน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อความปลอดภัยของผู้สูงอายุ โดยสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561 ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (The Ministry of Social Development And human security, 2019)
3. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ ได้ดำเนินการด้านแผนกลยุทธ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุ โดยใช้ข้อมูลจากการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ มาตรการการส่งเสริมการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ และข้อมูลจากผลงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มาใช้กรอบแนวคิดประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ดังนี้ 1. กลยุทธ์กระจายงานสู่บ้านหรือชุมชนเพื่อลดอุปสรรคของผู้สูงอายุจากการเดินทางไปทำงาน หรือสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานที่ไม่เหมาะสม และเพิ่มโอกาสในการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ 2. กลยุทธ์ด้านการขยายอายุเกษียณราชการ 3. กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการจ้างงานต่อเนื่องของภาคเอกชน 4. กลยุทธ์ส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ประสบการณ์ การทำงาน และสมรรถนะทางกาย เพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุที่ปรารถนาที่จะทำงาน และช่วยเพิ่มอัตราแรงงานในระบบให้เพียงพอ 5. กลยุทธ์การสร้างฐานข้อมูลตลาดแรงงานด้านผู้สูงอายุ (Sawatphol, 2020)

รายการอ้างอิง

- Amsuk, R. (2015). *Labour force participation of the elderly in Thailand*. [Master's thesis, College of Population Studies]. Chulalongkorn University. <https://doi.org/10.18769/ijasos.99526>
- Bhoyen, K. (2019). Aging Society: Opportunities for the Future Sustainable Business. *Journal of Management Science Review*, 1(1), 201-209.
- Bootngam, M. (2012). *The relationship between education inequality and income inequality in Thailand*. [Master of Economics Program in Economics Faculty of Economics]. Chulalongkorn University. <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/44117>
- Bunyananon, S., Chaiwat, P., & Aree, W. (2011). *An Analysis on the Relationship between Changes in Population Structure and Income Inequality in Thailand*. The Thailand Research Fund.
- Chamchan, C., & Jaratsit, S. (2021). *Situations and trend of Thai Older Persons' Labour Force Participation: Analyses from Nationally Representative Household Surveys*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Changprachak, P. (2021). The employment of the elderly in Thai society: knowledge from the synthesis of research from Thailis digital collection. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(10), 100-112. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/256121>
- Chuanwan, S., Thianlai, K., & Thuenklin, P. (2020). *Living arrangements of the Thai elderly in urban area to support adequate dwelling and care*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Chula Unisearch, Chulalongkorn University. (2008). *Research on approaches and measures to promote employment among the elderly*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Deeod, P., Hongsri, W., & Seangmamo, S. (2021). Comparison of elderly people employment policy between overseas and Thailand. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(4), 230-243. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/251647/168638>
- Dolah, K., Sawamichai¹, P., Laepankaew¹, A., & Janchay, M. (2018). Elderly Self-Reliance and the guidance for self independence of elderly a case study of Hua – Khao Subdistrict, Singhanakorn District Songkhla Province. *Wisdom power for sustainable development* (pp. 109-114). <https://human.skru.ac.th/husoconference/conf1/po12.pdf>
- Khaochan, C. (2018). *Investment Promotion Guidelines for the Region to Reduce Unequal Income Distribution Problem*. NDC Class 60. National Defence College.
- Lapsomboondee, A. (2022). Factors Affecting the Elderly Work in Thailand. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal*, 42(3), 18-33. <https://utcc2.utcc.ac.th/utccjournal/423/>

2Ampinee%20Lapsomboondee1.pdf

- Ministry of Labour. (2019, March 3). *Ministry of Labor Announcement Requesting cooperation to promote and support the elderly to have work*. https://www.mol.go.th/wpcontent/uploads/sites/2/2019/07/prakad_elderly-compensation_for3march2019.pdf
- Ministry of Social Development and Human Security. (2009). *The 2nd National Plan on the Elderly (2002-2021) 2st Revised of 2018*. https://www.dop.go.th/download/laws/th1573721522-816_0.pdf
- Muttiko, M., Uphayokin, P., Kanganawong, S., & Veena Sirisook. (1999). *Rom Pho Rom Sai: Status and role in society of the elderly*. Suphawanich Printing.
- National Statistical Office. (2018). *Report on the 2017 survey of the older persons in Thailand*. National Statistical Office. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/cj
- National Statistical Office. (2021). *Summary of important results of the work of the elderly in Thailand 2020*. National Statistical Office.
- National Statistical Office. (2021). *Number of population by age group, sex, province and region, 2021*. <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>
- National Statistical Office. (2022). *Report Survey of the Older Persons in Thailand 2021*. National Statistical Office. from https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/iM
- National Statistical Office. (2022). *Summary of important results of the work of the elderly in Thailand 2021*. National Statistical Office. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/cj
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2020). *Poverty and inequality report 2020*. Office of the National Economic and Social Development Council. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11972
- Panyapong, S., Chaisri, A., Doungmala, T., & Prungchaiyaphum, W. (2021). The Working Problems in Economic and Social Issues of The Elderly in Chaiyaphum Province. *Udon Thani Rajbhat University Academic Journal*, 9(1), 165-180.
- Panyindee, S. (2018). The Influence of Work Potentiality, Social Support, Self Care Behaviors and Self Esteem on Readiness to Work of Retired Elderly in Bangkok. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 26(51), 46-68.
- Phokapunt, K., Sangruga, N., & Thamma-apipon, S. (2018). Factors Impact on the Intention of Working After Retirement of Bangkok Metropolitan Administrations Officials. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 136-149. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/118390>
- Poungchieng, T. (2012). *Work needs of Thai elderly in 2007*. Master of Arts Program in Demography, College of Population studies Chulalongkorn university. http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/44323/1/Tharathip_po.pdf
- Punpuing, S., Sunpuwan, M., Jirapramukpitak, T., Kittisuksathit, S., Jaruruengpaisan, W., Loyfah, N., & Hutaphat, W., (2021). *Report on survey results in 13 pilot districts*. Institute for Population

- and Social Research, Mahidol University.
- Punpuing, S., Hutaphat, W., Jaruruengpaisan, W., Loyfah, N., Jirapramukpitak, T., Sunpuwan, M., & Kittisuksathit, S. (2021). *Development of the management of social and health data sets in urban areas In the COVID-19 situation*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Raksasap, S., Nillbai, T., & Intarawiset, N. (2008). *Pilot project to study the suitability of workers after retirement*. Ramkhamhaeng University.
- Sangmahamad, R. (2560). Disparities in Education: Social Quality in Thai's Views. *Political Science and Public Administration Journal*, 8(1), 33-66.
- Sawatphol, S. (2020). Employment and Work Policies of Aging Population: Observation. *Journal of thai Ombudsman*, 13(1), 117-132.
- Sumalrot, T., Hananmuhibbatuddin, N.S. (2015). Aging in the world of work: Biopsychosocial perspectives. *Panyapiwat Journal*, 7(1), 242-254.
- Suriya, K. (2009). *Logit Model: Theory and Applications of Economics*. Faculty of Economics. Chiang Mai University.
- The Bureau of Registration Administration. (2023). *Population by age December 2022*. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>
- The Ministry of Social Development and Human Security (2019). The 2nd National Plan on the Elderly 2002-2021. 2nd edition. 2018. www.dop.go.th/th/laws/1/28/766.
- The Revenue Department. (2017). *Notification of the Director-General of the Revenue Department on Income Tax (No. 290)*. https://www.rd.go.th/fileadmin/user_upload/kormor/newlaw/dg290.pdf
- Vajragupta, Y., & Jitsuchon, S. (2020, September 8). *The impact of COVID-19 on older person*. <https://tdri.or.th/2020/09/the-impact-of-covid-19-on-older-persons/>
- Vapattanawong, P., Prasartkul, P., & Punpuing, S. (2013). *The analysis of policy impacts on national development resulted from population projections for Thailand 2010-2040*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Yingratanasuk, T., Choedkiattikool, P., Thetkathuek, A., & Kosaiyawat, S. (2015). Factors Related to Workability Among the Elderly in Saensuk Municipality, Chon Buri Province. *Journal of Public Health*, 45(2), 184-196.